

نقش توسعه صنایع دریایی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی

شماره : 1011

تاریخ انتشار: 1397/5/22

<http://cpdi.ir/news/id/2964>

بسمه تعالی

«اگر ما بخواهیم مشکل رکود را حل کنیم، مشکل تولید داخلی را حل کنیم، بخواهیم مسئله بیکاری را حل کنیم، بخواهیم گرانی را مهار کنیم، علاج همه این‌ها در مجموعه مقاومت اقتصادی و اقتصاد مقاومتی گنجانده شده است. اقتصاد مقاومتی شامل همه این‌ها است. می‌شود با اقتصاد مقاومتی به جنگ بیکاری رفت، می‌شود به جنگ رکود رفت، می‌شود گرانی را مهار کرد، می‌شود در مقابل تهدیدهای دشمنان ایستادگی کرد، می‌شود فرصت‌های بسیاری را برای کشور ایجاد کرد و از فرصت‌ها استفاده کرد. شرطش این است که برای اقتصاد مقاومتی کار و تلاش انجام بگیرد».

گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۵

«همه باید کار کنند و محور هم عبارت است از تولید ملی؛ یعنی اگر چنانچه تولید ملی را همه تعقیب کنند و دنبال‌گیری کنند، بسیاری از مشکلات اقتصادی، مشکلات معیشتی مردم - هم مسئله اشتغال، هم مسئله سرمایه‌گذاری و بقیه چیزها - حل خواهد شد. آسیب‌های اجتماعی به میزان زیادی کاهش پیدا خواهد کرد؛ یعنی محور، تولید ملی است. بنابراین اگر تولید ملی شتاب بگیرد، بسیاری از مشکلات حل خواهد شد. من این را محور قرار دادم برای شعار امسال؛ شعار امسال «حمایت از کالای ایرانی» است».

گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۷

دیباچه؛

تجارت از راه دریا از روش‌های باستانی و قدیمی است که از ابتدای شکل‌گیری تمدن‌های انسانی در شهرهای کنار آب مورد توجه بوده است. امروزه نیز بیش‌ترین حجم کالا از نفت خام و مواد غذایی تا ماشین‌آلات صنعتی از راه دریا و با استفاده از کشتی‌ها به‌عنوان ارزان‌ترین روش حمل‌ونقل، جابه‌جا می‌شوند. در حال حاضر تقریباً ۹۳ درصد صادرات و واردات کشور ما از طریق دریا و بنادر صورت می‌گیرد.

به‌طور کلی تردد قابل‌توجه کشتی‌ها از تنگه‌ هرمز و منابع عظیم نفت و گاز در خلیج فارس، آینده‌ روشنی را برای صنایع دریایی در این منطقه نوید می‌دهد. از بُعد اشتغال‌زایی نیز صنایع دریایی می‌تواند با توسعه اشتغال پایدار به‌ویژه در شهرهای ساحلی، به‌ازای هر نفر اشتغال مستقیم، سه نفر اشتغال غیرمستقیم ایجاد نماید. همچنین نقش صنایع دریایی در توسعه اجتماعی مرزهای آبی و توان دفاعی و کاهش مشکلات امنیتی کشور بسیار بااهمیت است.

با عنایت به نام‌گذاری سال ۱۳۹۷ به نام سال «حمایت از کالای ایرانی» توسط مقام معظم رهبری، محصولات صنایع دریایی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهکار حل مشکلات موجود در زمینه اشتغال و توسعه، نقش حائز اهمیت را ایفا می‌نمایند که در این گزارش به بررسی این نقش می‌پردازیم.

مقدمه؛

در حالی که بحران‌های گوناگون جهانی و منطقه‌ای و تحولات خارج از اختیار مسئولان کشوری در حال افزایش است و تصمیم‌گیری برای مدیران حوزه‌های مختلف اقتصادی و صنعتی با مشکلات فراوانی همراه است؛ تکیه بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، تنها گزینه‌ای است که می‌تواند تأمین‌کننده رشد پویا و مبتنی بر زیرساخت‌های گسترده و منابع غنی و استعداد‌های درونی کشور گردد.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی که با هدف بهبود شاخص‌های اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله و با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا تدوین و ابلاغ گردیده، چراغ روشنی است که باید فراروی تمام مسئولان و تصمیم‌گیران کشور قرار گیرد.

تأکید بر تولید محصولات و خدمات راهبردی، افزایش اشتغال، رشد بهره‌وری، تقویت رقابت‌پذیری، کاهش وابستگی به سایر کشورها و افزایش صادرات را می‌توان در زمره مهم‌ترین مؤلفه‌های سیاست اقتصاد مقاومتی برشمرد. بر همین اساس می‌توان لزوم توجه به صنایع دریایی را در چارچوب این سیاست‌ها قلمداد کرد.

صنایع دریایی به دلیل داشتن شرایط خاص، در رقابت با تولیدکنندگان معتبر بین‌المللی بوده و از این نظر در کشور دارای شرایط منحصربه‌فردی است. تولیدات اندکی در کشور وجود دارد که از نظر عواملی مانند کیفیت، زمان و قیمت محصولات، در رقابت با تولیدکنندگان رده اول جهانی باشند. از طرف دیگر، این محصولات در بین سایر کشورها، در زمره محصولات راهبردی شناسایی شده، مورد حمایت کامل دولت‌ها قرار گرفته و از راه‌های مختلف، بازار خرید این محصولات، توسط دولت‌ها حمایت می‌گردد.

متأسفانه در شرایطی که صنایع دریایی از ده‌ها سال قبل به عنوان صنایع استراتژیک در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشورها جایگاه مشخص و ویژه‌ای را پیدا نموده‌اند؛ اما هیچ‌گاه این صنایع در کشور ما به صورت جامع مورد توجه قرار نگرفته است. اقدامات صورت گرفته در بسیاری از موارد ناشی از همت و شناخت موردی و موضعی اشخاص بوده و حرکت‌های انجام‌شده، پس

از جابه‌جایی اشخاص، مغفول و معطل مانده‌اند. از طرف دیگر جزیره‌ای بودن و عدم جامعیت اقدامات صورت‌گرفته را باید به‌عنوان دلیل دیگری بر توقف این اقدامات در نظر گرفت.

به‌عنوان نمونه می‌توان به قانون حمایت از توسعه صنایع دریایی اشاره نمود. این قانون در نتیجه اقدامات و پیگیری‌های جمعی از متخصصان صنایع دریایی در دهه ۱۳۸۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و به‌رغم تصویب آیین‌نامه اجرایی آن در سال ۱۳۸۸، متأسفانه تا این تاریخ، بخش‌های زیادی از این قانون همچنان اجرایی نشده است. به عبارت دیگر، تجربه قانون فوق و سایر اقدامات مشابه نشان داده تا زمانی که اهمیت صنایع دریایی به‌عنوان یک صنعت راهبردی، در باور دولتمردان کشور نهادینه نگردد، همچنان باید شاهد معطل ماندن ظرفیت‌های عظیم کشور در این صنعت باشیم. بدون تردید باور فوق، تنها از طریق شناخت نسبت به اهمیت و تأثیر صنایع دریایی در پیشبرد اهداف دولت حاصل خواهد شد.

بنابراین ضروری است نقش و اهمیت صنایع دریایی در گسترش اهداف کلان توسعه کشور در حوزه‌های فعال نمودن ظرفیت‌های معطل‌مانده تولیدی، استفاده از فرصت‌های بین‌المللی، محرومیت‌زدایی از مناطق ساحلی، ارتقای ظرفیت‌های موجود در سواحل مکران، فراهم کردن زمینه‌های توسعه اقتدار دریایی و فراهم نمودن فرصت‌های شغلی، مورد توجه و شناسایی دولتمردان کشور قرار گیرد.

در این گزارش ضمن ارزیابی بازار داخلی محصولات صنایع دریایی، توان علمی در حوزه دریا، تجربیات پیشین صنایع کشتی سازی و زیرساخت موجود صنایع دریایی بخش تجاری کشور، همسویی این صنایع را با سیاست‌های کلی نظام مورد واکاوری قرار داده‌ایم.

بازار داخلی محصولات صنایع دریایی؛

گسترش تبادلات تجاری بین‌المللی و توسعه صنایع نفت، گاز، پتروشیمی و نیاز آن‌ها به حمل‌ونقل دریایی محصولات خود به‌همراه سیاست‌های شرکت‌های نفتکش و کشتیرانی برای حفظ و توسعه ناوگان دریایی، ظرفیت بسیار مناسبی را در اختیار صنایع دریایی کشور قرار داده است.

طبق ارزیابی‌های صورت گرفته، نیاز کشور به محصولات صنایع دریایی در ۵ سال آینده در حوزه تجاری در حدود ۱۱ میلیارد دلار شامل انواع کشتی‌های تجاری اقیانوس‌پیما، کشتی‌های حمل‌متانول، کشتی‌های حمل ال.پی.جی و دکل‌های حفاری برآورد می‌شود. با احتساب نیاز کشور به شناورهای نظامی، نیاز کشور به محصولات صنایع دریایی در حدود ۱۴ میلیارد دلار در ۵ سال پیش‌رو برآورد خواهد شد. با درنظر گرفتن نیازهای داخلی به شناورهای کوچک‌تر و همچنین تعمیر و نگهداری ناوگان موجود، حجم بازار از این مقدار هم فراتر می‌رود. اختصاص بخشی از این بازار به صنایع دریایی کشور، در راستای اهداف مشخص‌شده در اقتصاد مقاومتی خواهد بود.

بازار صنایع دریایی تجاری کشور طی ۵ سال آینده

انواع	تعداد	قیمت واحد	قیمت کل (میلیارد دلار)
کشتی‌های حمل‌متانول	۶۵	۴۰	۲,۶۰۰
کشتی‌های حمل ال.پی.جی	۳۷	۸۰	۲,۹۶۰
دکل‌های حفاری شناور	۱۵	۲۰۰	۳,۰۰۰
کشتی‌های اقیانوس‌پیما	۸۸	۳۰	۲,۶۴۰
جمع			۱۱,۲۰۰

کشتی اقیانوس پیما کانتینربر ایران-اراک

توان علمی؛

رشد علمی کشور در سال‌های گذشته روند افزایشی داشته است که از نتایج آن تولید نزدیک به یک درصد از علم جهان بوده است. در حال حاضر بدنه علمی کشور در حوزه دریا با قرار گرفتن در رتبه هفتم جهانی از منظر تولید مقالات دریایی، دارای توان علمی لازم برای دستیابی به اهداف تعیین شده در نقشه راه فناوری‌های دریایی است. با این حال ضروری است برای دستیابی به این اهداف، این توان علمی به فناوری‌های حوزه صنایع دریایی تبدیل گردد.

تعداد مقالات در حوزه دریایی ایران در جهان در سال ۲۰۱۷

رتبه	کشور	مقالات	ارجاعات	میانگین ارجاعات هر مقاله	H index
۱	چین	۳۲۲۱	۱۰۱۱	۰٫۳۱	۷۴
۲	آمریکا	۱۹۳۴	۶۵۹	۰٫۳۴	۱۵۸
۳	انگلستان	۷۷۴	۳۰۶	۰٫۴	۹۹
۴	هند	۶۶۴	۹۴	۰٫۲۹	۵۰
۵	کره جنوبی	۵۷۵	۵۱	۰٫۲۲	۵۰
۶	نروژ	۵۵۱	۱۶۲	۰٫۳۹	۵۵
۷	ایران	۵۲۰	۱۵۴	۰٫۳	۴۴
۸	آلمان	۴۲۹	۱۹۹	۰٫۴۶	۸۱
۹	استرالیا	۴۱۰	۲۰۸	۰٫۵۱	۸۳
۱۰	ژاپن	۳۸۴	۸۲	۰٫۲۱	۶۶

تجربیات پیشین صنایع دریایی؛

در کنار ده‌ها پروژه مختلف انجام‌شده در حوزه صنایع دریایی در کشور، تعدادی از پروژه‌ها به‌دلیل نقش آن‌ها در توسعه صنایع دریایی کشور، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. در حقیقت این پروژه‌ها برای اولین بار در کشور، با صرف هزینه و زمان زیاد انجام گرفته و تجربه حاصل‌شده از آن‌ها باید به‌عنوان امکانات و سرمایه صنایع دریایی کشور در راستای تولید درون‌زا مدنظر قرار گرفته شود. پروژه ساخت ۳ فروند کشتی کانتینربر با ظرفیت حمل ۲۲۰۰ کانتینر ۲۰ فوتی، ساخت اولین نفتکش ۱۱۳ هزار تنی، ساخت ناوشکن جماران و پروژه ساخت سکوی حفاری غول‌پیکر امیرکبیر و کشتی‌های پشتیبانی کلاس کاسپین برگ زرینی در تاریخ کشتی‌سازی کشور می‌باشند.

ناوشکن جماران

سکوی حفاری نیمه‌شناور امیرکبیر

زیرساخت های موجود صنایع دریایی کشور؛

در حوزه ساخت کشتی های اقیانوس پیما، شرکت های ایزوایکو و صدرا به عنوان دو قطب اصلی صنایع دریایی کشور شناخته می شوند. ظرفیت اسمی ساخت کشتی های اقیانوس پیما در شرکت ایزوایکو سالانه ۳۹۰ هزار تن و در شرکت صدرا سالانه حدود ۱۵۰ هزار تن می باشد. در صورت تکمیل زیرساخت های شرکت عظیم گسترش هرمز، با سرمایه گذاری حدود ۲۵۰ میلیون دلار، ظرفیت اسمی ساخت کشتی های اقیانوس پیما در کشور، به ۸۵۰ هزار تن افزایش خواهد یافت.

ظرفیت همگن شده^۱ کارخانجات بخش تجاری کشور (با توانایی ساخت کشتی های اقیانوس پیما) سالانه در حدود ۱۲۰ هزار تن بوده که در صورت فعال شدن این ظرفیت، علاوه بر رونق اشتغال، صنایع مرتبط نیز فعال خواهد شد. در حال حاضر مجتمع کشتی سازی و صنایع فراساحل ایران (ایزوایکو) به عنوان بزرگ ترین کارخانه کشتی سازی کشور با ۳۰ درصد توان خود در حال فعالیت بوده و بخش عمده ای از ظرفیت های کاری و شغلی این کارخانجات غیرفعال می باشد.

طبق بررسی های انجام شده، در حوزه ساخت دکل های حفاری، ظرفیت زیرساخت های موجود در صنایع دریایی کشور برای ساخت دکل های حفاری دریایی، سالانه حدود ۱۱ تا ۱۵ فروند بوده و با توجه به بازار مناسب آن، استفاده از این ظرفیت، باعث ایجاد اشتغال قابل قبول خواهد شد.

با توجه به حجم عظیم نیازهای کشور به محصولات صنایع دریایی در حوزه تجاری، این سؤال مطرح می شود که چرا از ظرفیت صنعت کشتی سازی کشور برای برطرف شدن این نیاز استفاده نمی شود؟

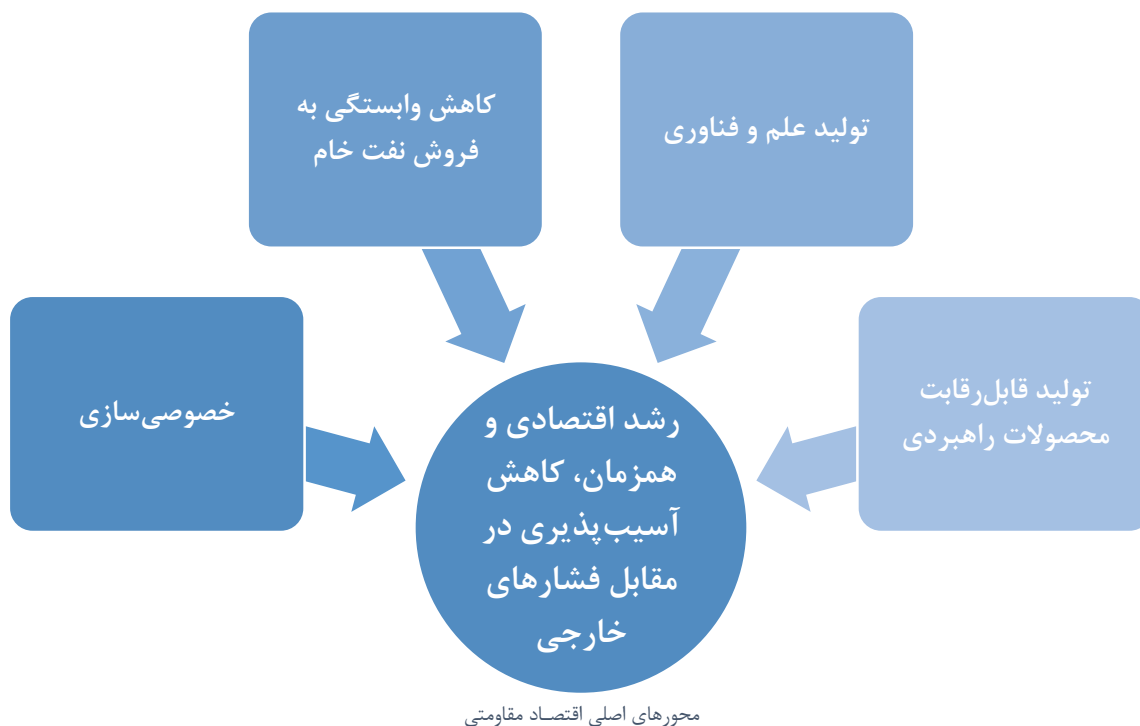

کارخانه کشتی سازی جزیره صدرا

^۱ از معیار تناژ همگن شده به منظور محاسبه ظرفیت ساخت شناور در کارخانجات کشتی سازی استفاده می شود. این معیار از سال ۱۹۸۴ به منظور رفع اختلاف و شفاف سازی میزان واقعی ظرفیت کارخانجات، عنوان گردیده است. این ضریب، تاثیرات نوع شناور و میزان کار انجام شده به ازای هر تن، برای ساخت آن شناور را در محاسبه ظرفیت ساخت کارخانجات در نظر می گیرد. هرچه تناژ همگن شده شناور کمتر باشد به این معنی است که به منظور ساخت هر تن از آن شناور، کار کمتری مورد نیاز است.

سیاست های کلان کشور؛

اسناد بالادستی کشور، بیانگر سیاست‌های کلی نظام و جهت‌گیری دولت هستند. تأکید سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر استفاده از استعدادهای سرشار معنوی و مادی، ذخایر و منابع غنی و متنوع و زیرساخت‌های گسترده و مهم‌تر از همه، برخورداری از نیروی انسانی متعهد و کارآمد و دارای عزم راسخ برای پیشرفت، بر اساس الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی بنیان گذاشته شده است.

قانون برنامه ششم توسعه مشتمل بر ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره است که در جلسه علنی روز شنبه مورخ ۱۴ اسفندماه ۹۵ مجلس شورای اسلامی تصویب شد. در راستای تحقق اهداف سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی برنامه ششم، با رویکرد توسعه همه‌جانبه، پایدار، دانش‌بنیان، عدالت‌بنیان، مردم‌بنیان، درون‌زا و برون‌گرا و به‌منظور دستیابی به رشد اقتصادی شتابان دستگاه‌های اجرایی، برای تحقق اهداف برنامه ششم، ضمن اجرای احکام این قانون و اسناد مربوط که به تصویب هیئت وزیران رسیده، اقدامات لازم، به‌عمل خواهد آمد.

سند جامع توسعه دریایی کشور در مراحل پایانی تصویب قرار دارد. سند فوق در راستای توسعه اهداف اقتصاد مقاومتی و نیروی دریایی راهبردی توسعه یافته است. در این سند شرایط دستیابی به دو مشخصه شامل هدف‌گذاری دستیابی به سهم یک درصدی از بازار بین‌المللی ساخت کشتی و افزایش دو برابری بهره‌وری، مورد تأکید قرار گرفته است.

شاخص‌های کمی هدف‌گذاری‌شده در سند جامع توسعه دریایی کشور

ابلاغ رهنمود رهبر معظم انقلاب درخصوص نیروی دریایی راهبردی، افق‌های جدیدی را برای فرماندهان ارشد نیروی دریایی ارتش ترسیم نموده است. در واکاوی معنا و مفهوم نیروی دریایی راهبردی، حوزه مسئولیت، ارتباط آن، عملیات، حوزه نفوذ و تجهیزات مورد نیاز اعم از ناوها، ناوشکن‌ها، ناوهای موشک‌انداز، انواع وسایل پروازی، انواع زیردریایی‌ها در ظرفیت‌های مختلف سبک، نیمه‌سنگین و سنگین، برای پشتیبانی نیروی دریایی راهبردی در اقیانوس هند به‌ویژه در شمال این اقیانوس مدنظر قرار گرفته‌است.

سند نیروی دریایی راهبردی، اقدامات لازم برای توسعه نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران را تبیین نموده است. طبق این سند، طراحی و ساخت ناوهای نیمه‌سنگین و سنگین از مؤلفه‌های اصلی اقتدار دریایی است. اقتدار دریایی که در سایه آن ناوگان تجاری پویا، توان عرض اندام در عرصه تجاری را داشته باشد و علاوه بر آن، امکان بهره‌برداری بیشتر از منابع موجود در دریا و بستر دریا را فراهم سازد. در این سند، صنایع دریایی از الزامات اقتدار دریایی و به‌عنوان پشتیبان نیروی دریایی راهبردی معرفی شده است.

جمع بندی؛

تخصیص سهم صنایع داخلی از بازار نیاز کشور به محصولات صنایع دریایی، تأثیر بسزایی در ایجاد اشتغال به عنوان یکی از اهداف اصلی اقتصاد مقاومتی خواهد داشت. براساس برنامه راهبردی صنایع دریایی در افق ۱۴۰۴، با سرمایه گذاری مناسب در صنایع دریایی می توان سالانه ۲۱ هزار شغل پایدار ایجاد نمود. با عنایت به اینکه اشتغال هر نفر در صنایع کشتی سازی، موجب اشتغال حدود ۳ نفر در صنایع مرتبط خواهد شد؛ فعال کردن ظرفیت های موجود در صنایع دریایی، سالانه در حدود ۸۰ هزار شغل ایجاد خواهد نمود. ایجاد اشتغال در سواحل جنوبی کشور به ویژه سواحل مکران، موجب محرومیت زدایی در این مناطق بوده و با ارتقای سطح کیفی زندگی در این مناطق، امنیت سواحل را نیز افزایش می دهد. اختصاص بخشی از بازار نیاز کشور به محصولات دریایی در حوزه های تجاری به صنایع دریایی داخلی و فعال سازی ظرفیت های موجود، می تواند سبب اشتغال بسیاری از متخصصان و کارشناسان باشد.

نقش توسعه صنایع دریایی در تحقق اهداف مشخص شده در اقتصاد مقاومتی، با در نظر گرفتن رشد اشتغال پایدار و جلوگیری از خروج ارز و توسعه صنایع جانبی قابل مشاهده است. بی شک فعال کردن ظرفیت های موجود در صنایع دریایی در جهت پیشبرد اهداف زیربنایی دولت بوده و زمینه های توسعه دریامحور، رشد اقتصادی و جذب سرمایه های خارجی در صنایع داخلی را فراهم خواهد ساخت. صنایع دریایی با بهره گیری از زیرساخت مناسب، نیروی کار ارزان و بازار مناسب محصولات در داخل کشور، توانایی ارزش آفرینی براساس مبانی اقتصاد مقاومتی را خواهد داشت.

در پایان، برخی از راهکارهای پیشنهادی به منظور توسعه صنایع دریایی و تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی ارائه خواهد شد:

- ✓ در نظر گرفتن صنایع دریایی به عنوان صناعی راهبردی در راستای سیاست های اقتصاد مقاومتی؛
- ✓ برنامه ریزی برای تحقق اهداف مشخص شده در سند جامع توسعه دریایی کشور؛
- ✓ تخصیص بخشی از بازار نیاز داخلی ساخت و تعمیر شناور به سازندگان داخلی؛
- ✓ تأمین مالی و تسهیل ساخت و تأمین مواد و تجهیزات و مورد نیاز محصولات صنایع دریایی؛
- ✓ استفاده از فرصت رکود در صنایع دریایی به منظور جلب همکاری کشتی سازان مطرح و انتقال دانش فنی پیشرفته به کشور.